

Archeologische Werkgroep Apeldoorn AWA

Door Chris Nieuwenhuize

Historisch café Erfgoedplatform Apeldoorn

Traditiegetrouw was het eerste Historisch Café (2 februari 2018) gewijd aan archeologie. De werkgroep Geologie van KNNV Epe Heerde hield een lezing over het delven van klapperstenen en leem en het maken van een ijzeroven op vroegmiddeleeuwse wijze. Dit als een soort inleiding op de Nationale Archeologiedagen waarbij de ijzerwinning op de Veluwe centraal staat.

Daarna maakten tijdens een maaltijd diverse vrijwilligers van KNNV Epe-Heerde, AWA, Saxion Hogeschool en de gemeentelijke archeologen kennis met elkaar, ter voorbereiding op de archeologiedagen 2018 dat een gezamenlijk evenement van de gemeenten Epe en Apeldoorn wordt.

Veldkartering Spelderholt

Op 18 januari woedde een zware storm over een flink stuk van Europa. Op de Veluwe was het resultaat dat nogal wat bomen sneuvelden. Voor de AWA was het aanleiding om op enkele archeologisch interessante terreinen te kijken of er met de omgewaaide bomen scherven boven waren gewoeld.

Zo werd onder andere het Spelderholt bezocht, overigens zonder succes. Hoewel enkele jaren geleden op deze manier een vindplaats uit het begin van de jaartelling was gevonden.

Foto: Monic Breed

Foto: Monic Breed

Collectie Gerard Heij

Amateurarcheologen moeten af en toe opruimen. Anders groeit je huis vol met bodemvondsten of boeken. Dergelijke opruimwoede bij Gerard Heij resulteerde in een flinke donatie voor de vergelijkingscollectie waarbij met name een emmer vol pijpenkoppen in het oog sprong. Ook leuk voor de volgende kinderactiviteit.

Foto: Monic Breed

Foto: Monic Breed

Nieuwe ingang Paleis Het Loo

Paleis Het Loo te Apeldoorn ondergaat momenteel een drastische verbouwing. Meest in het oog springend is de enorme uitbreiding die onder het voorplein, het zogenaamde basse-cour, wordt aangelegd.

Voorafgaand aan de aanleg van deze ruim 10 meter diepe kelder werd gedurende 3 maanden archeologisch onderzoek uitgevoerd door RAAP (april-mei-juni).

Opgraving op het voorplein van het Loo. (foto: Ronald Betman)

Vanaf het publiek-toegankelijke dak van het paleis. (foto: Willem Kuijpers)

Raap vroeg of er interesse was van vrijwilligers om mee te helpen. Die was er zeker, vooral nadat al in de eerste weken aansprekende vondsten werden gedaan in de vorm van vroegmiddeleeuwse graven. In totaal werkten 12 AWN-leden mee, in een soort ploegendienst waardoor steeds 2 vrijwilligers het team van 4 professionals aanvulde.

Vroegmiddeleeuws graf met kralenketting

De samenwerking verliep buitengewoon prettig. De vrijwilligers werden steeds fanatieker, waarbij de gravers de achterban op de hoogte hielden van de vorderingen via de groeps-app. Bij aansprekende vondsten ontplofte de app bijna. De werkzaamheden bestonden uit het maken van coupes, het verplaatsen van grond, het fotograferen (voor overzichten ook vanaf het dak), het tekenen en het verzamelen van vondsten.

Behalve resten uit de geschiedenis van het paleis werden enkele graven uit de vroege middeleeuwen en ook een boerderij uit de bronstijd opgegraven. Stadhouder Willem III was dus niet de eerste die zijn oog op deze plek liet vallen.

Voor de AWA was een aansprekend detail dat op het voorplein nog delen van de loden leidingen van de fontein aanwezig waren. Op de meeste plaatsen zijn deze leidingen "gerecycled" en dus verdwenen.

Open Dag 12 mei Paleis Het Loo

Op zaterdag 12 mei hield Paleis Het Loo een dag voor het publiek. Bureau Raap richtte een tent in met overzichtskaarten van het terrein en stelde een aantal vondsten tentoon in vitrines. Ook AWA was vertegenwoordigd met een aantal publicaties. Zowel de archeologen als de AWA-vrijwilligers vertelden het verhaal over de opgravingen en vondsten in de tent en

bij het bouwterrein. Er kwamen deze mooie dag zo'n 1100 bezoekers.

Foto: Monic Breed

Foto: Monic Breed

Experimenteren met kralen

Naar aanleiding van de vondst van de kralen bij Paleis Het Loo werd bekeken of 'kralen maken van glas' een leuk onderdeel zou kunnen zijn van een publieksdag voor archeologie. Met behulp van een magnetron en een 'hotspot' en diverse kleuren glaskorrels werden een aantal glaskralen gebakken. Het resultaat liet nog te wensen over, maar het experiment was leuk om te doen.

Foto: Glazen kralen smelten in de magnetron.

Gebroken serviesgoed

Voorafgaand aan de verbouwing van Paleis Het Loo moest het paleis worden leeg gemaakt. Vele duizenden voorwerpen werden geïnventariseerd en ingepakt. Daaronder ook een aantal kratten met gebroken serviesgoed. Het ging om serviezen die werden gebruikt bij diners en zoals overal ging er wel eens iets stuk bij het gebruik. Anders dan bij de meeste huishoudens verdwenen de koninklijke scherven niet in het vuilnisvat, maar werden jarenlang bewaard.

Na een korte inleiding van de twee conservatoren van Paleis Het Loo, werd aan de AWA gevraagd of we de scherven weer bij elkaar konden puzzelen. En hoewel het dus geen archeologische vondsten betrof, is puzzelen met scherven altijd leuk.

In totaal werden 102 objecten samengesteld: vooral schalen en borden. De meeste voorwerpen waren vrijwel compleet en afkomstig van 2 serviezen: Het oudste was aangeschaft door Lodewijk Napoleon in 1808

bij de Amstel Porseleinfabriek. Het tweede was aangeschaft door Willem I in Doornik vanaf 1815.

Puzzelen zonder voorbeeld (Foto Harry Schotman)

Veldkartering bosperceel Hoenderloseweg Apeldoorn (10 juli)

Ook in een bosperceel aan de Hoenderloseweg in Ugchelen, waren rond een grote grafheuvel enkele tientallen bomen ontworteld naar aanleiding van de storm in januari. De (nieuwe) eigenaar van het perceel bood de mogelijkheid te bekijken of in de boomkluiten iets archeologisch te vinden was.

Helaas bleek dat hier niet het geval.

Foto Chris Nieuwenhuize

Foto Chris Nieuwenhuize

Het bouwen van de lemen ijzeroven, foto KNNV Epe – Heerde

Nationale Archeologiedagen 2018: Wolven en slakken op de Veluwe

Het project Wolven en slakken op de Veluwe in het kader van de Nationale

Archeologiedagen 2018 werd opgepakt in samenwerking met de Archeologische Werkgroep Apeldoorn, Erfgoedplatform Apeldoorn, Saxion Hogeschool sectie Archeologie, Gemeente Apeldoorn, IVN Natuureducatie afdeling Apeldoorn, Erfgoedplatform Apeldoorn, Vertelgenootschap, KNNV Epe - Heerde, Werkgroep Archeologisch en Cultuurhistorisch Erfgoed (Epe), historische vereniging Ampt Epe, Veluws Museum Hagedoorns Plaatse in Epe, Fietsersbond Epe en Gemeente Epe.

KNNV Epe-Heerde maakte 25 augustus een start met de workshop ijzerwinnen op Hagedoorns Plaatse te Epe.

Op 22 september werd er op Hagedoorns Plaatse gewerkt aan de bouw van de ijzeroven en het voorbereiden van houtskool en klapperstenen. Bovendien werd de wolf, het ruwe ijzer uit de oven van vorig jaar, uitgesmeed. Ook werd de reizende tentoonstelling geopend over de laatste ontdekkingen en verhalenvertellers lieten de bezoekers teruggaan naar de tijd van de ijzerwinners.

Op zaterdag 13 oktober werd de ijzeroven in Epe echt gestookt met klapperstenen als ijzererts. Ook was er een bodemvondstenspreekuur en een fietstocht langs archeologische plekken.

Foto: Lynn Jansen of Lorkeers

Foto: AWA: Monic Breed

Zondagmiddag 14 oktober verplaatste de activiteit zich naar Apeldoorn. Wethouder Mark Sandman opende de bijeenkomst met lof voor de vele medewerkers van dit evenement. De stadsdichter Aad van der Waal las het toepasselijke gedicht (W)ijzer(?) voor, dat later op een banner werd onthuld.

Bij de grote ijzerslakkenhoop in Sportpark Orderbos, bij AV'34, was het mogelijk om zelf te smeden op vroegmiddeleeuwse wijze. De verhalenvertellers lieten het verleden bij de ijzerslakkenhoop herleven. In de sportkantine van AV'34 was een bodemvondstenspreekuur en de reizende tentoonstelling was hier te bekijken. Kinderen konden met leem en water een mini-ijzeroven bouwen.

Bij de zelf meegebrachte vondsten die van een verhaal werden voorzien, vonden de publicaties van de AWA en SAGA gretig aftrek,

als ook de Archeologische wandeling met Jaap Moerman die voor deze gelegenheid hernieuwd was en ook is opgenomen in de IVN Routes app. Inmiddels is in 2018 de route 87x gedownload.

Foto: AWA: Monic Breed

Archeologische wandeling met Jaap Moerman

In het kader van de Nationale Archeologiedagen 2018 is de Archeologische wandeling met Jaap Moerman in een nieuw jasje gestoken. De route is samengesteld door de Archeologische Werkgroep Apeldoorn (AWA) in samenwerking met de Sectie Archeologie van de gemeente Apeldoorn, IVN Natuureducatie afdeling Apeldoorn en het Erfgoedplatform Apeldoorn. De route is te downloaden via <http://www.erfgoedplatformapeldoorn.nl/specials/speciale-berichten/wandel-en-fietsroutes/>.

Voor de liefhebbers van routes op het scherm is de route ook opgenomen in de IVN Routes app. De IVN Routes app is gratis te downloaden in de Google Play Store en in de Apple Store. Ook het downloaden van routes is gratis.

Sporen van ijzer

In het kader van de Nationale Archeologiedagen 2018 en de tentoonstelling over de ijzerwinning op de Veluwe in Museum CODA in het voorjaar van 2019 is een nieuwe van een fietsroute voorziene versie samengesteld van het Themaboekje Speuren naar ijzer in Apeldoorn. De fietsroute is samengesteld door de Archeologische Werkgroep Apeldoorn in samenwerking met Fietsgilde Apeldoorn, de Sectie Archeologie van de gemeente Apeldoorn, IVN Natuureducatie afdeling Apeldoorn en het Erfgoedplatform Apeldoorn. Het fietsrouteboekje Sporen van ijzer is te downloaden via <http://www.erfgoedplatformapeldoorn.nl/specials/speciale-berichten/wandel-en-fietsroutes/>.

Voor de liefhebbers van routes op het scherm is de route ook opgenomen in de IVN Routes app. De IVN Routes app is gratis te downloaden in de Google Play Store en in de Apple Store. Ook het downloaden van routes is gratis.

Werkruimte

De werkruimte van de Archeologische Werkgroep Apeldoorn (AWA) is in het archeologisch depot van de gemeente Apeldoorn in het ACEC gebouw naast museum CODA, Roggestraat 44. Elke dinsdag van 20 tot 22 uur zijn we daar aanwezig.

Als je wilt komen, bel dan met name in de periode mei – september even vooraf, omdat we dan regelmatig een depotavond inruilen voor veldwerk. Voor contact bel met Harry Schotman 055-3670173 of Chris Nieuwenhuize 055-5416145.

Voor meer informatie zie ook de website www.archeologie-apeldoorn.nl of de Facebook pagina van de Archeologische Werkgroep Apeldoorn.

Gemeente Voorst

Het Hof te Voorst: collectie aardewerk

In 2018 kreeg Evert Kluin, AWN-lid uit Terwolde, een collectie aardewerk van Wim ten Hove. Het aardewerk was afkomstig van zijn vader Herman ten Hove, en was opgegraven “uit een waterput bij de kerk van Voorst” en afkomstig van het “Hof te Voorst”.

Het aardewerk werd eind 2018 door Evert naar Apeldoorn gebracht om daar te sorteren en inventariseren. Bij het aardewerk was geen documentatie voorhanden. De enige aanvullende informatie betrof bovenstaande mededeling en de toevoeging dat er in de kerk van Voorst een kleine tentoonstelling was ingericht met daarin de meer complete stukken waaronder een vrijwel complete, zij het in stukken gebroken, maalsteen.

Al gauw kwam meer informatie boven water. In de Kroniek van de Oudheidkundige Vereniging Voorst bleek in 2008 een verslag van de opgraving te zijn opgenomen op basis van een ook 30 jaar eerder al gepubliceerd artikel.

Uit het artikel blijkt dat in 1974 een gat van 6 bij 4 meter was gegraven, op het terrein van het huis de Bongerd, waarschijnlijk aan de Keizershofweg in Voorst. De kroniek vermeldt dat de bodem tot een diepte van 1,50 meter was verstoord door veebegravingen die op zijn laatst in de 14e of 15e eeuw hadden plaatsgevonden. Dit was vast te stellen uit het aardewerk dat tegelijk met de kadavers in de grond was gekomen. Qua vondsten werden een 14e eeuwse grijze kom en twee 2 Siegburg kannen gereconstrueerd. Op een diepte van 1,50 meter werd een houten waterput gevonden met daarin op 2,20 meter diepte het geraamte van een rund.

Beneden het grondwater op 3,50 meter diepte was het hout hard en gaaf. Uit de put werden Badorf en ruwwandige kogelpot scherven verzameld, door Ten Hove gedateerd in de 10e eeuw. Door het grondwater kon de

put niet worden “geruimd”. Rondom de put werden dikwandige, door de ROB als ijzertijd aardewerk gedetermineerde, scherven gevonden.

In 1976 werd een tweede put gegraven van 6 bij 3 meter. Daarin werd opnieuw een waterput gevonden bestaande uit een uitgeholde eikenhouten boomstam. De put reikte tot 5,5 meter diepte en kon in dit geval wel helemaal worden onderzocht. Uit deze put werd een maalsteen geborgen (in stukken) en uit de vulling verder: het complete skelet van een hond, walnootdoppen, gerstekaf, een (halve) Pingsdorf kom en daar bovenop houtskool en huttenleem. Dit laatste werd door Herman ten Hove geïnterpreteerd als de resten van een afgebrand huis. Tenslotte kwam een vrijwel complete kogelpot uit de vulling.

Kogelpot randen (Foto Harry Schotman)

Het aardewerk uit de collectie bestaat uit ruim 2500 scherven met een totaal gewicht van bijna 25 kilo. Het grootste deel van het aardewerk bestond uit kogelpot (50%). Daarnaast bestond de collectie voor een flink deel uit (Duits) import aardewerk (ca. 25%). Het kleinste deel betrof steengoed uit Siegburg (13%). Er was echter ook ouder materiaal zoals Pingsdorf (4%) en Proto steengoed (5%). De oudste scherven waren 15 Badorf scherven met radstempelversiering (minder dan 1%). Het geheel sluit goed aan bij de rapportage uit de kroniek van de

oudheidkundige vereniging. Het aardewerk lijkt een behoorlijke periode te bestrijken van de 10^e tot de 14 eeuw.

Opvallend waren enkele kogelpot scherven met radstempelversiering.

Kogelpot met radstempelversiering Foto: Harry Schotman

Gepoogd zal worden nog meer informatie te verzamelen. Onder andere van de stukken die in de kerk in Voorst tentoongesteld zijn.

Enkele maanden later kreeg Evert Kluin een tweede verzameling aardewerk, afkomstig van de Schoolstraat kant van hetzelfde terrein. Dit keer ging het om ongeveer 5 kilo aardewerk, waarvan ongeveer de helft Steengoed. In dit geval was er minder kogelpot (10%), maar veel meer roodbakend aardewerk (29%). De verzameling lijkt daarmee iets jonger (14^e eeuw).

Uit historische bronnen wordt opgemaakt dat het betreffende terrein al minimaal vanaf 1405 het bestuurscentrum vormde in Voorst en in het bezit was van de abdij Prüm. De scherven zouden dus van dit erf afkomstig kunnen zijn.

Collectie Nijbroek en Terwolde

In 2016 werden enkele onderzoeken gedaan in de buurt van Terwolde en Nijbroek. Er werd op verschillende locaties materiaal verzameld uit de periode van het eind van de 9^e eeuw tot de 16^e eeuw.

Evert Kluin is sindsdien doorggegaan met het onderzoek en verzamelde weer honderden scherven uit dezelfde periode. Deze zijn op het depot in Apeldoorn geïnventariseerd.

Veldkartering Teuge

Op een mooie najaarsmiddag in november werd bij Teuge op de grens tussen de gemeentes Apeldoorn en Voorst, een veldkartering uitgevoerd . Ondanks de veelbelovende ligging en oude vermeldingen was het meeste aardewerk niet ouder dan de 16^e eeuw, met enkele uitschieters naar de 14^e eeuw. De gehoopte vondsten uit de vroege middeleeuwen werden op deze oude oost-west verbinding niet aangetroffen

Wel werd ook wat vuursteen verzameld, waaronder enkele stukken die mogelijk bewerkt zijn.

Vuursteen uit Teuge